

Розділ 2

ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРАПІЇ

УДК 616.33/37:061.3

І.І.ДЕГТЯРЬОВА: ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХИ КОРИФЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІЇ

І.М. Скрипник

Українська медична стоматологічна академія, Полтава

20 січня 2006 року виповнюється рік як передчасно перестало битися серце видатного клініциста, відомого вченого в галузі гастроентерології, доктора медичних наук, професора Дегтярьової Ірини Іванівни.

Дегтярьова І.І. народилася 26 листопада 1943 року у м. Воронежі. Всі дитячі роки Ірини Іванівни пов'язані з м. Києвом. Після закінчення з відзнакою середньої школи вона вступила до Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця, який успішно закінчила в 1967 році. Навчаючись в інституті, Ірина Іванівна виявила велику зацікавленість до наукових досліджень, відзначалась працездатністю і була рекомендована для наукової роботи.

Перебуваючи в аспірантурі при кафедрі біологічної хімії Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця, Ірина Іванівна достроково виконала і успішно захистила кандидатську дисертацію на тему "Дихання та окислювальне фосфорилування при гомотрансплантації кісткового мозку летально опроміненим тваринам" за спеціальністю «біологічна хімія» під науковим керівництвом проф. С.Ф. Шамрая і проф. М.Ф. Ліпкана.

В 1971-1973 роках І.І. Дегтярьова працювала у відділі

електронної мікроскопії Інституту біохімії ім. акад. О.В. Палладіна, який очолював професор О.А. Хомутовський. Саме робота в Інституті біохімії дозволила опанувати і отримати глибокі знання з питань патоморфології, ультрамікроскопії. Вона з глибокою любов'ю згадувала той період. Перш за все, спілкування, а також творча співпраця з відомим вченим акад. В.О. Беліцером – керівником відділу біохімії білка. Результати сумісних наукових досліджень, які стосувались вивчення чутливості до специфічних інгібіторів на ранніх та пізніх стадіях самозбірки фібрину, що були виконані під керівництвом академіка В.О.Беліцера, опубліковані у монографії «Вивчення тромбозів» (1973), яка вийшла у світ англійською мовою.

З 1973 року творчий шлях Ірини Іванівни пов'язаний з кафедрою факультетської терапії Київського медичного інституту. Зі слів Ірини Іванівни: "...це були мої найкращі роки, коли я мала змогу вчитися, бути на професорських обходах, обговорювати питання зі своїм любимим і дорогим вчителем професором Г.Й. Бурчинським". Я гадаю, що всі учні Ірини Іванівни, всі хто її близько знав та працював з нею, можуть підтвердити глибоку повагу та вдячність як учениці своєму вчителю. І всіх своїх учнів вона виховувала саме за цим принципом.

Працюючи на кафедрі факультетської терапії, Ірина Іванівна сформувався як глибокий досвідчений клініцист, маючи фундаментальну базу з біохімії, патоморфології та електронної мікроскопії. З перших років роботи на кафедрі вона активно розпочала займатись науковим пошуком з питання вивчення патогенетичних механізмів розвитку виразкової хвороби та розробки ефективних методів її фармакотерапії.

Десятилітня праця над цією проблемою знайшла втілення у виконаній докторській дисертації на тему "Метаболічні процеси і ультраструктура слизової оболонки шлунка у хворих на виразкову хворобу в динаміці комплексного патогенетичного лікування" за спеціальністю "внутрішні хвороби", яку успішно захистила Ірина Іванівна у 1984 році в спеціалізованій вченій раді при Центральному НДІ гастроентерології (Москва). Слід зауважити, що докторську дисертацію І.І.Дегтярьова виконала і захистила, перебуваючи на посаді асистента кафедри факультетської терапії.

У докторській дисертації І.І.Дегтярьова вперше довела, що при виразковій хворобі та передвиразковому стані (первинному хронічному гастродуоденіті), поряд з гіперпродукцією структур, які відповідальні за секреторні процеси, значно активується лізосомальний апарат клітин, спостерігаються виражені порушення в енергоутворюючих, білковосинтезуючих системах і у вже синтезованому білковому матеріалі, що зумовлює значне превалювання у слизовій оболонці

шлунка (СОШ) катаболічних процесів над анаболічними. Вперше вивчений амінокислотний фонд СОШ при виразковій хворобі: значно зростає кількість амінокислот за рахунок підсилення катаболічних і зниження анаболічних процесів у СОШ, в результаті чого амінокислоти не включаються у синтез білка.

Науковими дослідженнями І.І.Дегтярьової переконливо доведено, що виразкова хвороба супроводжується нейротрофічними порушеннями, які зумовлюють глибокі зміни білкового обміну в організмі: підсилення катаболізму на фоні пригнічення синтезу білка, що призводить до зниження репаративних можливостей.

І.І.Дегтярьова розробила та впровадила в практику охорони здоров'я визначення білкового спектру шлункового вмісту як діагностичний тест для визначення активної фази виразкової хвороби; новий спосіб діагностики виразкової хвороби, ускладненої пенетрацією у підшлункову залозу, і панкреатитів за вмістом продуктів розщеплення фібрину/фібриногену в крові. Обґрунтована доцільність визначення при виразковій хворобі та передвиразкових станах коефіцієнту агресивності пепсину та коефіцієнту захисту шлункового вмісту, які захищені авторськими свідоцтвами на винахід.

На підставі вивчення глибинних механізмів патогенезу виразкової хвороби із застосуванням комплексних методів дослідження І.І.Дегтярьова вперше розробила схему оцінки препаратів, які містять амінокислоти (білкові гідролізати – амінопептид, амінон, аміносол; амінокислотні суміші – альвезин, вамін, поліамін), амінокислотно-вітамінні комплекси (моріамін) з урахуванням кількісного та якісного складу, кількості препарату на курс лікування, інтервалів між їх введенням, переваг та недоліків окремих препаратів.

З 1985 року Ірина Іванівна переведена на посаду доцента кафедри факультетської терапії Київського медичного інституту. З 1988 року Дегтярьова І.І. працює на посаді професора, а з 1989 по 1998 роки – завідувачою кафедри гастроентерології та дієтології Київського інституту удосконалення лікарів (КІУЛ). У 1989 році їй присвоєно вчене звання професора.

Саме в цей період на кафедрі гастроентерології КІУЛ активно проводились наукові дослідження, виконувались кандидатські і докторські дисертації. Враховуючи, що кафедра гастроентерології КІУЛ була затверджена клінічною базою для випробувань лікарських засобів Фармакологічного комітету МОЗ СРСР, а потім Фармакологічного центру України, значна кількість виконаних наукових робіт присвячена вивченню ефективності нових фармакологічних препаратів для лікування захворювань органів травлення. Майже всі співробітники кафедри гастроентерології КМАПО ім. П.Л. Шупика і її завідувача –

проф. Н.В. Харченко є учнями проф. І.І.Дегтярьової.

З серпня 1999 року до останніх днів життя і творча діяльність І.І. Дегтярьової невід'ємно пов'язані з Українською військово-медичною академією, де вона працювала на посаді професора кафедри військової терапії. І.І. Дегтярьова велику увагу приділяла якісній підготовці військових лікарів та науково-педагогічних кадрів, проведенню професорських оглядів, консультацій тяжко хворих.

З її благословенним ім'ям пов'язана ціла епоха розвитку вітчизняної гастроентерології: розкриття патогенетичних механізмів, розробка нових підходів до діагностики та лікування захворювань органів травлення.

Ірина Іванівна створила медичну наукову школу з цілою плеядою учнів, які стали кандидатами і докторами медичних наук, асистентами, доцентами і професорами. Під її науковим консультанством виконано 5 докторських дисертацій (М.Ю. Коломоєць, Г.А. Анохіна, Н.В. Харченко, Н.Б. Губергриц, І.М. Скрипник) і 17 кандидатських дисертацій гастроентерологами України, країн СНД, Болгарії та Лівану.

Ірина Іванівна ніколи не зупинялась на досягнутому, цьому вона вчила і своїх учнів. Будучи генератором ідей, вона спочатку детально займалась вивченням проблеми виразкової хвороби і хронічного панкреатиту, а в послідуєчому усіма проблемами гастроентерології – гастроєзофагальної рефлюксної хвороби, захворювань печінки і біліарного тракту, кишечника та проблемою поєднаної патології.

Здавалось, що її задумам, творчим планам ніколи не буде кінця. Розробляючи одні напрямки досліджень, вона продуктивно опановувала нові інші.

І.І. Дегтярьова – автор понад 450 наукових праць, в тому числі 5-ти монографій “Механізм дії пересадки кісткового мозку летально опроміненим тваринам” (1971), “Ультроструктура слизової шлунка при виразковій хворобі” у співавт. з О.А. Хомутовським (1978), “Виразкова хвороба” у співавт. з В.Ю. Кушніром (1983), “Панкреатит” (1992), “Виразкова хвороба” у співавт. з Н.В. Харченко (1995), “Дуфалак: клінічне застосування та перспективи” спільно з С.В. Скопиченко (2003), 3-х підручників “Захворювання органів травлення”, 2 видання (1999, 2000), “Внутрішні хвороби” (2003) та керівництва для лікарів “Клінічна гастроентерологія” (2004).

Ірина Іванівна та її учні є авторами робочих класифікацій виразкової хвороби, хронічного панкреатиту, біліарних дискінезій, які зручні для використання у практичній роботі практичного лікаря. Добре відомі її роботи по вивченню патогенетичних механізмів розвитку, ультроструктури слизової оболонки шлунка у хворих на виразкову хворобу та

розробці ефективних методів медикаментозної та немедикаментозної корекції.

Дегтярєва І.І. відома як видатний клініцист. Її відрізняли логіка клінічного мислення, ретельне володіння фізикальними методами, вміння інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних досліджень. Клінічні розбори, консилиуми, які проводила Ірина Іванівна, характеризувались логічністю, в них відчувався великий клінічний досвід.

Надзвичайно велику увагу Ірина Іванівна приділяла підготовці науково-педагогічних кадрів. Тривалий час вона була членом спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських та докторських дисертацій при Національному медичному університеті ім. О.О.Богомольця та Київській медичній академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика. Ірина Іванівна виступала в ролі офіційного опонента на захисті дисертацій, які стосувались гастроентерологічної тематики, у переважній більшості пошукувачів наукового ступеня кандидата (доктора) медичних наук в 1985-2000 роки.

Професор І.І. Дегтярєва була членом Центральної атестаційної комісії МОЗ України, членом Фармакологічного центру МОЗ України. Під її керівництвом розроблені програми передатестаційних циклів і циклів спеціалізації з фаху "гастроентерологія".

І.І.Дегтярєва добре відома за кордоном. Вона постійно представляла нашу країну на численних об'єднаних Європейських гастроентерологічних тижнях і Всесвітніх конгресах гастроентерологів (Чехія, Болгарія, Польща, Угорщина, Словенія, Німеччина, Іспанія, Нідерланди, Бельгія, Великобританія, США, Норвегія, Словенія, Греція та інші), де неодноразово висвітлювала результати власних досліджень.

Вона обиралась віце-президентом Української гастроентерологічної асоціації, була членом Європейського товариства гастроентерологів і ендоскопістів, Всесвітнього клубу гастроентерологів і хірургів.

Моє особисте знайомство з Іриною Іванівною пов'язане з періодом захисту кандидатської дисертації у спецраді при Київській медичній академії післядипломної освіти ім. П.Л.Шупика (1996). Ірина Іванівна була призначена офіційним опонентом, а потім запропонувала виконувати під її керівництвом наукові дослідження. З червня 1996 р. до останніх днів життя Ірини Іванівни мій життєвий і творчий шляхи були тісно пов'язані з життям та науковою діяльністю професора І.І.Дегтярєвої. Я мав нагоду безпосередньо тісно спілкуватися і співпрацювати, отримувати уроки життєвої мудрості, клінічної майстерності у професора клініциста, талановитого лікаря і Вченого з великої літери. Під науковим консультанством професора І.І.Дегтярєвої (спільно з проф. Л.М.Тарасенко) у 1997 році мною була запланована та у

2003 році успішно захищена дисертація на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук на тему "Обґрунтування диференційованої патогенетичної терапії пептичної виразки у поєднанні з іншими захворюваннями органів травлення."

Я дуже пишаюсь, що моїм учителем є надзвичайно ерудована, екстраординарна людина з широким колом наукових інтересів, глибоким фундаментальним підґрунтям, педагог і висококваліфікований клініцист, прекрасна і чуйна людина. І.І.Дегтярьова відзначалась простотою у спілкуванні. До неї міг звернутись з питаннями і проблемами як її колега-вчений, так і любий практичний лікар або пересічний громадянин.

Ніщо не провіщувало трагедії, яка сталася раптово, 20 січня 2005 р. Ще за три дні до смерті Ірина Іванівна, як завжди, була повна творчих задумів, кипучої енергії: планувала сумісне видання нового підручника, двох монографій; участь з доповідями на різних наукових конференціях, з'їздах, конгресах. Але, на жаль, цьому не судилося виповнитись.

Ім'я Ірини Іванівни Дегтярьової назавжди залишиться в історії вітчизняної медичної науки, у серцях її учнів і тих, хто особисто знав чи вчився на її наукових працях.

Надзвичайно важко висловити непоправність втрати. Особливо гостро це відчувається серед людей, які мали нагоду тісно працювати з нею. Проте, духовно вона назавжди з нами – у справах та діях її учнів, спадкоємців її плідної праці.